

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ УКРАЇНИ В ФОРМУВАННІ НОВОЇ СИСТЕМИ ЗОВНІШНІХ ВІДНОСИН

Досліджуються національні інтереси України на сучасному етапі. Розглянені основні елементи національної ідеї, пріоритети національного інтересу в сфері економіки, внутрішні чинники в українській зовнішній політиці. Значна увага приділена європейській інтеграції, розглядається аспект захисту національних інтересів, який лежить у сфері духовності, моральних засад, культури.

Ключові слова: національна ідея, європейська інтеграція, національний інтерес, геополітика, національна безпека, зовнішні відносини.

Постановка проблеми. Відомо, що шлях до добробуту проходить через об'єднання населення країни в могутню силу, з якою рахуються, – народ. Про національну ідею як основний і домінуючий фактор такого об'єднання говорять скрізь. Але історія свідчить, що потужним імпульсом для народження і становлення національної ідеї є соціальні потрясіння, війни, кровопролиття. Як це не дивно, але попри столітній шлях до незалежності, в Україні національна ідея поняття не живе, а тільки існує в теорії.

Зв'язок між національним почуттям і економічним процвітанням важко вирахувати в цифрах. Однак такий зв'язок є і він є одним з найпоказовіших критеріїв цілісності і успішності держави. Культурні і духовні традиції, пам'ять про минуле, характерні риси ментальності, власна мова перш за все самостверджують націю, забезпечуючи їй єдність, свободу та незалежність, а по-друге впливають на формування позитивного для країни політичного міжнародного клімату.

Ведучи мову про національну ідею, не можна випускати з уваги, що вона є поняттям комплексним, складові якого – національна мова, національна свідомість, національна культура, національна держава, національна окремішність. Національна ідея живить все суспільство. Суспільство, сегментоване етнічно і соціально. А інтереси сучасного українського соціуму передусім економічні. Сильна економіка, стабільний поступ є запорукою впевненості громадян у завтрашньому дні, дозволяє перейти до задоволення потреб якісно вищого рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «національні інтереси» є невід'ємним складовим елементом як системи національної безпеки, так і геополітики. Американські вчені У.Ліппман, Г.Моргентау, Г.Кіссенджер та ін. розглядають національну безпеку як частину національних інтересів. Проблему національних інтересів та характер української національної ідеї досліджують також українські науковці В.Лісовий, О.Проценко, Б.Парахонський, С.Пирожков, В.Ліпка, В.Косевцов, І.Біннюк та ін. Наблизитися до розуміння витоків і формування національної ідеї можна також, досліджуючи праці Д.Донцова, В.Липинського, М.Грушевського, С.Петлюри, В.Винниченка.

Пріоритетне значення серед національних інтересів має захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України. За умов перехідного стану, у якому перебуває наша країна, коли досі залишаються невирішеними багато з аспектів політичної й економічної трансформації, національні інтереси мають відігравати вирішальну роль. У Законі України «Про основи національної безпеки України» визначені пріоритетні національні інтереси України на сучасний момент [1], узагальнивши які, українські науковці визначили основний національний інтерес України. Це відродження і зміцнення власної державності, відтворення національної економіки, ідентифікація громадян як громадян України [2, 3].

Постановка завдання. Основною метою статті є визначення основних аспектів, які треба враховувати при формуванні національної ідеї у новій системі міжнародних відносин і зовнішньої політики, а також дослідження зв'язку між національними інтересами і економічним зростанням країни.

Виклад основного матеріалу. Нація – це комплексне складне поняття, яке охоплює всі сторони життя з пам'яттю про минуле, із проблемами сьогодення і мріями про майбутнє. Усі проблеми розвитку нації відбиваються у проблемах мови. Асиміляція нації й розчинення в ядрі іншої сильнішої нації розпочинається саме з мовної асиміляції, а початок відродження, становлення нації теж розпочинається з відродження загальнодержавної мови.

Національна ідея є за суттю своєю ідеологією розвитку нації та держави. Як відомо, ідеологія – це мета, мотивація й оцінка діяльності, елемент суспільної свідомості, формула поведінки, відповідальність, схема розподілу власності, влади та інформації, правила взаємодії громадян, громадянського суспільства та владної і політичної еліти.

Отже, національна ідея є глобальною, всеохоплюючою, і реалізується через національні інтереси у внутрішній і зовнішній політиці держави. Національна ідея – це стратегія розвитку держави, політична програма й економічна

політика, це єдність духовності й моралі на основі менталітету народу. Іншими словами, це ідея збереження і розвитку народу, його культури та мови, способу існування та історичних перспектив. Вона формується з урахуванням і усвідомленням потенційних можливостей спільноти і реальної діяльності суспільного процесу [9].

Головна мета національної ідеї – постійне зростання добробуту нації, забезпечення і збереження умов для розвитку майбутнього покоління на основі своєї державності, економічної самодостатності, культури, мови, духовності, освіченості.

Особливості й ознаки української нації, специфічні тільки для України природні ресурси і географічне положення, самодостатність нації зумовлюють те, що в Україні може бути тільки українська модель розвитку, не європейська, не американська чи російська, а тільки українська. Звісно, що під час розбудови української моделі суспільства потрібно враховувати досвід і європейських країн, і США, і Японії, і Китаю тощо [4].

У сучасній геополітиці під національними інтересами розуміють стратегічно важливі цілі, які їх ставить перед собою кожна держава, і засоби, за допомогою яких вона розраховує їх досягти. Українські національні інтереси – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні та духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток. У цьому розумінні національні інтереси є важливими завданнями внутрішньої і зовнішньої політики.

За словами першого Міністра закордонних справ України Анатолія Зленка, національні інтереси будь-якої держави спрямовані на забезпечення передусім економічного зростання, процвітання держави та благополуччя її громадян. І, власне, цим потрібно керуватися при підготовці концептуальних засад зовнішньої політики України з урахуванням національних інтересів.

Національні інтереси особливо дієві в питаннях зовнішньої політики, оскільки викликають у багатьох образ нації чи національної держави, яка захищає свої інтереси в умовах небезпеки, що несе архаїчна міжнародна система. Турбота про національні інтереси є потужним інструментом для забезпечення підтримки в питаннях внутрішньої та зовнішньої політики, а також визначення зовнішньополітичної стратегії країни з урахуванням її потенціалу та геополітичного положення. Це має особливе значення для країни, яка будує свою державність.

Формування національних інтересів будь-якої держави є тривалим процесом, на який має вплив низка обставин: геополітичні реалії, розвиток свободи та демократії, економічне благополуччя, соціально-культурні традиції тощо. Відверто кажучи, багато факторів як зовнішніх, так і

внутрішніх впливали на формування концепції національних інтересів України.

Очевидно, що країна протягом останніх декількох століть стикалася з історичними катаклізмами та постійним перекраюванням геополітичного простору центральної та східної Європи. Ці обставини ускладнювали процес становлення державності, і крім того, формували певну історичну поведінку сусідів. Це треба було враховувати і ретельно вибудовувати в концепції національних інтересів і основ зовнішньої політики, особливо зовнішньополітичної стратегії нової незалежної держави на короткотерміновий і середньотерміновий періоди.

Загалом, українській державі довелося вибудовувати свою зовнішню політику з урахуванням національних інтересів у складних умовах, пов'язаних, насамперед зі змінами регіонального та світового рівнів, а також доволі напруженою внутрішньою ситуацією. Водночас ставалося питання осмислення національних інтересів як певної системи, що дала б змогу сформулювати та реалізовувати зовнішню політику України.

Зовнішня політика спирається на економічний, науково-технічний, демографічний і військовий потенціал держави. Поєднання цих категорій вибудовує пріоритети в реалізації цілей і завдань зовнішньої політики. Якщо говорити про конкретні складові поняття «національні інтереси», то можна стверджувати, що національні інтереси, наприклад, у економічній галузі передбачають створення інноваційної, конкурентоспроможної, відкритої ринкової економіки.

Зовнішньополітична діяльність української держави має бути реалізацією української національної ідеї на міжнародній арені. Головні засади української зовнішньої політики мають впливати із природних потреб, інтересів і прагнень української нації:

- Захист українських громадян, які перебувають поза межами України.
- Сприяння на державному рівні збереженню та розвитку української культурної ідентичності для всіх українців, що є громадянами інших держав.
- Глобальне партнерство – пошук вигідних відносин із країнами світу.
- Асоціацію з ЄС на вигідних для України умовах.
- Безвізовий в'їзд до якомога більшої країн світу.
- Можливість громадянам України офіційно працевлаштовуватися в країнах Європейського Союзу, США та Канаді.
- Завершення демаркації та делімітації кордонів України, їхній захист.
- Співпрацю з міжнародною спільнотою для ефективної модернізації армії, щоб запобігати зовнішнім загрозам.
- Розвиток рівноправних відносин з Росією на засадах міжнародного права.
- Взаємовигідну співпрацю з Китаєм, США й арабськими країнами [8].

На Заході вже усвідомлено, що держави, у момент творення яких акцентувався національний чинник, є поліетнічними, багатонаціональними. Постіндустріальне суспільство - суспільство сегментоване не лише в етнічному та ідеологічному планах, а й в економічному, культурному, релігійному. Утримати ці суспільства разом – завдання складне. Тому триває пошук ідей, що здатні об'єднати соціуми. Глобалізація розгортається стрімко. В умовах “розмивання” державного суверенітету, нездатності владних структур регулювати весь комплекс політико-економічних процесів на підконтрольних територіях, зниження суспільного статусу політики на перший план виходить “суспільний інтерес” – чинник, здатний виконати інтеграційну функцію виробничого соціуму. Єдність народу можлива за наявності ідеологічного ґрунту національної ідеї. Консолідувати український народ повинна національно свідомо українська еліта. Через реалізацію народних прагнень лежить усвідомлення необхідності національної ідеї. Нам бракує справжньої української економічної еліти, людей, котрі, маючи право приймати рішення доленосні для добробуту країни, думали б про неї не лише професійно, а й з синівською любов'ю [5].

Молода держава, яка нещодавно постала на географічній карті світу, змушена проводити гнучку політичну діяльність, оскільки матеріально та духовно являє собою конгломерат двох диференційних культур – західної та східної. Розміщена в самому центрі Європи, маючи вдале географічне розташування та багаті природні ресурси, Україна є своєрідним буфером між амбіційною Росією та західним світом. Вона змушена постійно проводити двояку політику під впливом факторів, які не завжди носять колір суто українських національних інтересів. Стабільність України важлива для її геополітичних сусідів, тому на Київ часто зміщуються акценти політичних інтересів. Росія, завдяки впливу на Україну, отримує можливість впливу на європейські процеси, а для заходу Україна – важливий фактор стримання російського впливу. Але ми повинні розуміти, що українська політика – це політика національних інтересів України, інтересів її громадян. Бізнесовий бомонд повинен провадити країну власним шляхом економічних перетворень, пам'ятаючи, що досвід чужий безумовно є корисним, але пріоритетними є реальна ситуація, врахування національної специфіки і менталітету, а відтак і потреб, що породжуються ними і є першочерговими.

Європейський вибір – це не географічне поняття, це означає права людини, ринкову економіку, громадянське суспільство. Тобто ті інститути, які гарантуватимуть прогрес і високий рівень добробуту для кожного українця. Очевидно, що велика європейська держава з величезним людським, освітнім, науковим і економічним потенціалом, якою є Україна, не може перебувати осторонь загальноєвропейського об'єднаного

процесу. Побудувати європейську Україну означає побудувати країну, де влада не корумпована, права людей захищені, результати економічного зростання спрямовані на вирішення соціальних проблем громадян.

Нинішній зовнішньополітичний курс України, зорієнтований на європейські цінності, свідчить про те, що ми шукаємо свій шлях, ураховуючи приналежність своєї культури та світосприйняття до Європи. Ці чинники обумовлюють орієнтацію нашої держави на формування європейських стандартів у якості життя своїх громадян. За роки незалежності України навколишній світ істотно змінився і стоїть на порозі ще масштабніших змін. Звичайно, це вимагає від сучасної зовнішньої політики нашої країни відповідних зусиль для найшвидшого визначення свого місця в новій системі міжнародних координат. У будь-якому разі для нас прийнятна активна зовнішня політика [6, 7].

Світ настільки швидко трансформується, що пропонувати механізми розв'язання проблем без урахування перспективи не доцільне, хоча необхідно завжди тримати руку на пульсі і бути здатними адаптуватися до тієї чи іншої ситуації з урахуванням національних інтересів. В умовах глобалізації та посилення конкуренції було б важливо більше уваги приділити питанням посилення ролі України в забезпеченні своєї енергетичної безпеки, удосконалення транзитного та інфраструктурного потенціалу, включно з удосконаленням взаємовідносин із суб'єктами європейського простору та міжнародними об'єднаннями.

Висновки. Переважна більшість країн світу існують для того, щоб виражати інтереси своїх громадян, своєї нації. Якщо немає патріотизму – немає і чітко виражених інтересів. В Україні, на жаль, поняття національна ідея, національна гордість, патріотизм поки що тільки філософські питання. Ні українська символіка, ні культура, ні духовні традиції в наш час не мають жодного стосунку до стабілізації економічної ситуації. Але ж бізнес безпосередньо пов'язаний з національною ідеєю. Ненаціоналізм і непатріотизм призводить до економічних втрат, адже національні почуття часом спонукають купувати продукцію саме національних виробників.

Національна ідея якраз і проявляється у тому, що громадяни купують свої товари, відстоюють свою мову, пропагують свій стиль життя, як це притаманно американцям чи японцям. І, звичайно, це сприяє економічному зростанню, добробуту населення і поліпшенню якості життя. Тільки поєднання економічного і культурного зростання може надати якість життю. Без національної ідеї такий симбіоз неможливий. Розквіт духовного і культурного життя країни неодмінно провокуватиме економічний розвиток завдяки підтримці вітчизняних виробників і пропаганди національного стилю життя. Адже національна ідея є тією універсальною річчю, яка об'єднує багатьох людей в одній державі.

Вступаючи в третє тисячоліття ми повинні усвідомити, що Україні потрібен націоналізм дії, націоналізм економічного поступу, націоналізм самоутвердження серед світових народів. Україна зможе вийти з політичної, економічної, духовної кризи тільки тоді, коли на державному рівні буде

вироблена та затверджена національна ідеологія, яка повинна стати не просто політичною концепцією у звичайному розумінні цього поняття, але і тією масовою філософією громадян, яка б формувала їх державно-політичну свідомість і національний менталітет.

Список літератури

1. Про основи національної безпеки України: Закон України / Офіційний Вісник України. – 2003. – №29. – С. 1433.
2. Мадісон В.В. Сучасна українська геополітика / В.В. Мадісон, В.А. Шахов. – К.: Либідь, 2003. – С. 87.
3. Пирожков С. Україна в геополітичному вимірі: деякі пріоритети / С. Пирожков // Украина в современном геополитическом пространстве. Приложение №5(10) к журналу «Персонал». – 2000. – №2(56). – С. 28.
4. Павловський А. Чому не спрацювала національна ідея / А. Павловський // Віче. – 2011. - №19.
5. Дністрянський М.С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. Ів. Франка, 2003. – С. 76, 91.
6. Пархонський Б.О. Перспективи України у системі європейської та євроатлантичної безпеки /Б.О. Пархонський // Стратегічна панорама. – 2004. – № 4. – С. 22.
7. Задоя А. Чотири тези для впровадження ідеї євроатлантичного вибору України /А. Задоя // Економічний часопис. – XXI. – 2007. – №3-4. – С. 30.
8. Позиція «Правого сектора» щодо зовнішньої політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravyysektor.info/news/pozytsiya-pravoho-sektora-schodo-zovnishnoji-polityky-ukrajiny/>
9. Пасько І.Т. Громадянське суспільство і національна ідея. (Україна на тлі європейських процесів. Компаративні нариси) / І.Т Пасько, Я.І. Пасько. – Донецьк: ЦГО НАН України, УКЦентр, 1999. - 184 с.

Анотація

Татьяна Марченко

**НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕЯ УКРАИНЫ
В ФОРМИРОВАНИИ НОВОЙ СИСТЕМЫ ВНЕШНИХ ОТНОШЕНИЙ**

Исследуются национальные интересы Украины на современном этапе. Рассмотрены основные элементы национальной идеи, приоритеты национального интереса в сфере экономики, внутренние факторы в украинской внешней политике. Значительное внимание уделено европейской интеграции, рассматривается аспект защиты национальных интересов, который лежит в сфере духовности, моральных устоев, культуры.

Ключевые слова: национальная идея, европейская интеграция, национальный интерес, геополитика, национальная безопасность, внешние отношения.

Summary

Tetyana Marchenko

**UKRAINIAN NATIONAL IDEA
IN THE FORMATION OF A NEW SYSTEM OF EXTERNAL RELATIONS**

This paper investigates the national interests of Ukraine today. The basic elements of the national idea, the priorities of national interest in economics, internal factors in Ukrainian foreign policy are examined. Much attention is paid to European integration, aspect of protecting national interests, which lies in the field of spirituality, moral principles and culture, is considered.

Keywords: national idea, European integration, national interest, geopolitics, national security, foreign relations.